

TEISĖJŲ TARYBA

GAUTA

2020 m.

Nr.

mėn. 27 d.

37P-211-17-1-10

NACIONALINĖ TEISMŲ ADMINISTRACIJA

Biudžetinė įstaiga, L. Sapiegos g. 15, LT-10312 Vilnius, tel. (8 5) 268 5186, faks. (8 5) 268 5187, el. p. info@teismai.lt.
Duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre, kodas 188724424

Teisėjų tarybai

2020-05-27 Nr. 4R-270-(1.17)

DĖL TEISMO PSICHOLOGŲ VEIKLOJE KYLANČIŲ PROBLEMŲ

Nacionalinė teismų administracija (toliau – Administracija), atsižvelgdama į tai, kad teismo psichologai 2019 metais minėjo veiklos penkmetį, ir siekdama išsiaiškinti, kaip pasikeitė jų darbas per laikotarpį nuo teismo psichologo pareigybės įsteigimo teismuose, su kokiomis problemomis ir iššūkiais susiduriama praktinėje veikloje, kaip teismo psichologų darbą paveikė 2018 m. liepos 1 d. įsigaliojusios Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso nuostatos, numatančios privalomą psichologo dalyvavimą nepilnamečių asmenų apklausose, ir kokią įtaką turėjo Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybos sudarytas nepriklausomų psichologų, galinčių padėti apklausti vaiką ikiteisminio tyrimo metu, sąrašas, atliko Lietuvos teismuose dirbančių teismo psichologų apklausą, įvertino pateiktų atsakymų ir nuomonių aktualumą ir parengė Teismo psichologų veikloje kylančių problemų apibendrinimą (toliau – Apibendrinimas; priedas Nr. 1), kuriame numatė galimus aptariamų problemų sprendimų būdus.

Prieš teikiant klausimą svarstyti Teisėjų tarybos posėdyje, 2020 m. balandžio 14 d. el. laišku kreiptasi į Teisėjų tarybos Teismų administravimo komitetą (toliau – TAK), su prašymu pateikti nuomonę dėl Apibendrinime numatytų rekomendacijų. Atsakymus pateikę penki (iš devynių) TAK nariai pritarė Apibendrinime pateiktoms išvadoms bei rekomendacijoms.

Vienas iš esminių siūlymų Apibendrinime yra susijęs su darbo grupės sudarymo tikslingumu. Kai kurių teisme dirbančių psichologų manymu, esamo teismų sistemoje dirbančių specialistų, Administracijos bei ekspertų iš nevyriausybinų organizacijų geranoriško bendradarbiavimo nepakanka, todėl tikslinga sudaryti darbo grupę, į kurią būtų įtraukti Teisėjų tarybos nariai, teismų atstovai, teismo psichologai, Administracijos atstovai, nepriklausomi psichologai praktikai, klinikiniai psichologai ekspertai bei psichologai mokslininkai. Darbo grupė turėtų spręsti, kuruoti, koordinuoti teismų psichologų praktinę veiklą, supervizijas (sudėtingų praktinių atvejų priežiūrą), prisidėti prie teisės aktų rengimo, inicijuoti naujų metodikų, darbo įrankių, kvalifikacijos kėlimo klausimus, atsižvelgiant į pažangiausias užsienio valstybių teismų patirtis apklausiant nepilnamečius.

Išreikšto poreikio sukurti darbo grupę kontekste pažymėtina, kad šiuo metu teisme dirbančius psichologus kuruoja (sprendžia kasdieninėje veikloje kylančias problemas, rengia teisės aktus, kreipiasi į institucijas dėl bendradarbiavimo ir pan.) Administracija, todėl nuolatinės darbo grupės sudarymo tikslingumas yra abejotinas, tačiau galimas konkrečioms problemoms, pvz., supervizijos sistemos arba vieningam teisės aktui sukurti, išspręsti.

Atsižvelgiant į tai, parengti trys alternatyvūs Teisėjų tarybos protokolinių nutarimų projektai (sudaryti nuolatinę darbo grupę, sudaryti tikslinę darbo grupę tam tikriems klausimams (vieningam teisės aktui, reglamentuojančiam teismo psichologų darbo organizavimą, parengti bei teismo psichologų veiklos pagalbos, priežiūros ir kuravimo sistemai sukurti), sudaryti darbo grupę yra netikslinga).

Įvertinus tai, kas išdėstyta, Administracija teikia tris alternatyvius Teisėjų tarybos protokolinių nutarimų projektus ir susijusią medžiagą bei siūlo Teisėjų tarybai spręsti klausimą dėl pateiktų protokolinių nutarimų projektų priėmimo.

PRIDEDAMA:

1. Teismo psichologų veikloje kylančių problemų apibendrinimas, 10 lapų;
2. Teisėjų tarybos protokolinio nutarimo „Dėl teismo psichologų veikloje kylančių problemų apibendrinimo“ projektas (Alternatyva 1), 1 lapas;
3. Teisėjų tarybos protokolinio nutarimo „Dėl teismo psichologų veikloje kylančių problemų apibendrinimo“ projektas (Alternatyva 2), 1 lapas;
4. Teisėjų tarybos protokolinio nutarimo „Dėl teismo psichologų veikloje kylančių problemų apibendrinimo“ projektas (Alternatyva 3), 1 lapas.

Direktore

Natalija Kaminski

Olga Milienė, tel. (8 5) 251 4344, el. p. olga.milienne@teismai.lt

(originalas nebus siunčiamas)

NACIONALINĖ TEISMŲ ADMINISTRACIJA

TEISMO PSICHOLOGŲ VEIKLOJE KYLANČIŲ PROBLEMŲ APIBENDRINIMAS

2020 m. balandžio 1 d.

2014 m. penkiuose Lietuvos apygardų teismuose buvo įsteigta teismo psichologo pareigybė, o 2015 m. pradžioje suformuota pirmoji šių specialistų komanda. Nacionalinė teismų administracija (toliau – Administracija), 2015 m., siekdama išsiaiškinti, su kokiais problemomis apygardų teismuose dirbantys teismo psichologai susiduria savo kasdieninėje veikloje, bendradarbiaudama susitikimų metu su Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių ir Panevėžio apygardų teismuose dirbančiais psichologais, VšĮ Paramos vaikams centro psychologėmis, Valstybinės teismo psichiatrijos tarnybos prie Sveikatos apsaugos ministerijos Vaikų ir paauglių teismo psichiatrijos skyriaus teismo vaikų ir paauglių psychologėmis ekspertėmis, parengė teismo psichologų veikloje kylančių problemų apibendrinimą ir nustatė priemones šioms problemoms išspręsti, kurių didžioji dalis buvo sėkmingai įgyvendinta.

2019 m. teismo psichologai minėjo veiklos penkmetį. Šią sukaktį teismo psichologai pasitiko jau su 15 teismo psichologų komanda. Administracija, siekdama išsiaiškinti, kaip pasikeitė teismo psichologų darbas per šį penkmetį, su kokiais problemomis ir iššūkiais susiduriama praktinėje jų veikloje, kaip teismo psichologų darbą paveikė 2018 m. liepos 1 d. įsigaliojusios Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – BPK) nuostatos, numatančios privalomą psichologo dalyvavimą nepilnamečių asmenų apklausoje, ir kokią įtaką turėjo Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybos sudarytas nepriklausomų psichologų, galinčių padėti apklausti vaiką ikiteisminio tyrimo metu, sąrašas, 2019 m. lapkričio mėn. pakartotinai atliko Lietuvos teismuose dirbančių teismo psichologų apklausą, įvertino pateiktų atsakymų ir nuomonių aktualumą bei parengė šį apibendrinimą.

1. Dėl nepilnamečių liudytojų ir nukentėjusiųjų apklausos patalpų ir jų įrengimo

Nepilnamečių liudytojų ir nukentėjusiųjų apklausos patalpų įrengimo problematika buvo nagrinėjama dar 2015 m. teismo psichologų apklausos metu, kai apibendrinus teismo psichologų pateiktus duomenis buvo konstatuota, kad dalis apygardų teismų neturi specializuotų patalpų, skirtų vykdyti vaikų apklausas. Sprendžiant šią problemą, apygardų teismų pirmininkams buvo pavesta bendradarbiaujant su Administracija spręsti klausimą dėl specializuotų patalpų – vaikų apklausos kambarių, kuriuose savo funkcijas galėtų vykdyti teismo psichologai, įrengimo; jei apygardų teismuose nėra įrengto vaiko apklausos kambario, spręsti klausimą dėl teismo psichologų darbo vietų pritaikymo, atsižvelgiant į jų atliekamas funkcijas ir jiems keliamus uždavinius.

Suprasdama vaiko apklausos kambarių įrengimo teismuose svarbą, Administracija 2017 m. gegužės 15 d. raštu kreipėsi į Lietuvos Respublikos finansų ministeriją dėl valstybės biudžeto asignavimų poreikių 2018 m. programai „Teismų centralizuotas aprūpinimas“, nurodydama poreikį lėšų vaikų apklausos kambarių įrengimui teismuose, siekiant tinkamai įgyvendinti BPK pakeitimo nuostatas – 249 tūkst. eurų patalpų įrengimo darbams ir remontams, baldams, žaislams ir kitoms priemonėms, vaizdo garso įrangai, reikalingai vykdyti apklausas, tačiau šios lėšos 2018 m. nebuvo skirtos.

Visgi, dalis teismų vaikų apklausos kambarius įsirengė (susiremontavo, dekoravo, apsistatė baldais ir pan.) panaudodami savo (taip pat ir teismo psichologų asmeninius) išteklius, o Administracija, spręsdama vaikų apklausos kambarių įrengimo problemą, 2018 m. už 41,7 tūkst. eurų nupirko 3 nepilnamečių apklausų įrangos komplektus, kurie 2019 m. buvo sumontuoti Vilniaus miesto apylinkės teisme, Kauno apylinkės teismo Kauno rūmuose ir Šiaulių apylinkės teismo Šiaulių rūmuose. Be to, 2018 m. už 12,1 tūkst. eurų įsigyti 24 audio monitorių sistemų, skirtų pagerinti (atnaujinti) teismuose jau turimų nepilnamečių apklausos įrangų komponentus, naudojamus apklausiant nepilnamečius, komplektai.

Pastebėtina, kad, sprendžiant vaikų apklausų kambarių trūkumo problematiką, Administracija nuolat skatino ikiteisminio tyrimo įstaigų, prokurorų ir teismų tarpinstitucinį bendradarbiavimą ir organizacinių priemonių naudojimą bei derinimą vykdant vaikų apklausas.

2019 m. lapkričio mėn. vykdytos apklausos metu, Kauno apygardos teismo kancleris pažymėjo, kad nurodytame teisme sudarytos pakankamai geros sąlygos nepilnamečių apklausoms atlikti, nuolat rūpinamasi techniniais kokybės gerinimo, lokalizacijos išpildymo aspektais, o Šiaulių apygardos teismo kancleris nurodė, kad teisme yra įrengtas vaikų apklausos kambarys, kuriame yra įrengta apklausoms reikalinga speciali garso ir vaizdo įranga. Turintys tinkančias vaikų apklausų patalpas nurodė: Kauno apylinkės teismo Kauno ir Kaišiadorių rūmai, Alytaus apylinkės teismo Alytaus rūmai, Marijampolės apylinkės teismas, Panevėžio apylinkės teismo Panevėžio ir Rokiškio rūmai, Šiaulių apylinkės teismo Šiaulių rūmai, Tauragės apylinkės teismo Tauragės ir Šilalės rūmai, Telšių apylinkės teismo Telšių ir Mažeikių rūmai, Utenos apylinkės teismas, Vilniaus apylinkės teismas bei Vilniaus regiono apylinkės teismo Vilniaus rūmai.

Neturintys vaikų apklausos kambario arba tokį kambarį turintys, bet kambariai neatitinka jiems keliamų reikalavimų, kad būtų tinkamai užtikrintos vaiko teisės ir teisėti interesai nurodė: Klaipėdos apygardos teismas, Kauno apylinkės teismo Jonavos ir Kėdainių rūmai, Alytaus apylinkės teismo Lazdijų (artimiausiu metu bus sprendžiamas klausimas dėl jų optimizavimo, parengti teisės aktų projektai ir pateikti leidybos iniciatyvos teisę turintiems subjektams: Druskininkų, Varėnos, Prienų rūmai, Panevėžio apygardos teismas, Telšių apylinkės teismo Akmenės rūmai, Vilniaus regiono apylinkės teismo Trakų, Švenčionių, Šalčininkų, Širvintų, Ukmergės rūmai (pastarieji rūmai yra policijos komisariato patalpose).

Dažniausia priežastis, dėl kurios teisme esančio vaiko apklausos kambario įrengimas įvardijamas kaip netinkamas yra šios patalpos universalumas, t. y. kad patalpa kartu yra ir teisėjo kabinetas, teismo informatikų patalpos, proceso dalyvių persirengimo, personalo poilsio kambarys ar pan. Tokiose apklausos patalpose yra su apklausomis nesusijusių baldų ir objektų, kurie blaško vaikų dėmesį ir neatitinka geriausių vaiko interesų.

Kita dažna pasitaikanti problema teismuose (net ir nurodžiusiose, kad vaiko apklausos kambario įrengimas iš esmės tinkamas) – turimos garso ir vaizdo įrangos techninė būklė, pvz. psichologas vaiko apklausos metu neturi galimybės susisiekti su teisėju, todėl turi eiti į teismo posėdžių salę tam, kad užsirašytų klausimus; yra prasta ausinių ir garso posėdžių salėje kokybė; pasitaiko problemų su įrašymu ir pan.

Vadovaujantis atliktos teismų apklausos rezultatais, dėl techninės vaizdo ir garso įrangos būklės problemų dažniausiai kyla: Klaipėdos apygardos teisme, Vilniaus miesto, Tauragės, Šiaulių, Telšių apylinkių teismuose, Kauno apylinkės teismo Jonavos ir Kėdainių rūmuose.

Sprendžiant vaiko apklausos kambarių techninio aprūpinimo problemą teismuose, 2019 m. už 164,8 tūkst. eurų buvo nupirkta 10 nepilnamečių apklausų įrangos komplektų, kuriuos 2020 m. planuojama sumontuoti: Alytaus apylinkės teismo Alytaus rūmuose, Klaipėdos apylinkės teismo Klaipėdos miesto rūmuose, Marijampolės apylinkės teismo Marijampolės rūmuose, Panevėžio apylinkės teismo Panevėžio rūmuose, Plungės apylinkės teismo Plungės rūmuose, Tauragės apylinkės teismo Tauragės rūmuose, Telšių apylinkės teismo Telšių rūmuose, Utenos apylinkės teismo Utenos rūmuose, Vilniaus miesto apylinkės teisme, Vilniaus regiono apylinkės teismo Vilniaus rajono rūmuose.

Šiame kontekste atkreiptinas dėmesys, kad Utenos apylinkės teismas 2019 m. lapkričio 15 d. rašte Nr. S-220 „Dėl psichologų darbo teismuose organizavimo“ nurodė, kad teisme sudarytos tinkamos sąlygos nepilnamečių apklausoms atlikti. Alytaus apylinkės teismo 2019 m. lapkričio 1-15 d. rašte Nr. (1.18)R3-33 „Dėl psichologų darbo teismuose organizavimo“ nurodyta, kad tik Alytaus apylinkės teismo Alytaus rūmuose yra sudarytos visapusiškai tinkamos sąlygos nepilnamečių apklausoms atlikti – specializuotame vaiko apklausos kambaryje įrengta ne tik reikiama įranga, tačiau pats kambarys, baldai, aplinka yra pritaikyti nepilnamečių asmenų poreikiams, vaikai šiame kambaryje gali jaustis jaukiai ir saugiai. Klaipėdos apylinkės teismo 2019 m. lapkričio 18d. rašte Nr. 1R-57521 „Dėl psichologų darbo teismuose organizavimo“ nurodyta, kad Klaipėdos apylinkės teisme yra sudarytos visos sąlygos tinkamai atlikti nepilnamečių asmenų apklausas arba jų nuomonės išklausymą teismo posėdžio metu, vaizdo ir

garso įrašymo įranga veikia gerai. Vilniaus regiono apylinkės teismas 2019 m. lapkričio 18 d. rašte Nr. 1SDR-580(1.19-0) „Dėl psichologų darbo teismuose organizavimo“ nurodė, kad Vilniaus rajono rūmų vaikų apklausų kambario apstatymas ir aprūpinimas reikiamomis priemonėmis yra tinkamas.

Pažymėtina, kad siekiant tinkamai užtikrinti vaiko teises ir teisėtus interesus, taip pat, kad vaikas apklausos metu jaustųsi saugiai, siektina, kad kiekviename teisme (teismo rūmuose) būtų įrengiami vaiko apklausos kambariai bei apklausų vykdymui būtina įranga. Tačiau, įvertinant valstybės skiriamus teismams finansinius išteklius, įskaitant ir vaiko apklausos kambarių įrengimui, suprantama, kad aprūpinti teismus reikiama vaizdo ir garso įranga bei įrengti visuose teismuose (teismo rūmuose) vaiko apklausos kambarius, iškart nėra objektyvių galimybių. Sprendžiant šį klausimą, palaipsniui teismuose (teismo rūmuose) bus įrengiami vaiko apklausoms skirti kambariai ir diegiama vaizdo ir garso įranga.

Sprendžiant, kokiuose teismuose (teismo rūmuose) turėtų būti įrengiami vaiko apklausos kambariai, montuojama nauja įranga, keičiama/taisoma sena įranga, atsižvelgiama į tai:

1. ar teismas / teismo rūmai yra centriniai, pirmenybę teikiant centriniams rūmams;
2. ar teisme / teismo rūmuose yra užpildyta teismo psichologo pareigybė;
3. koks teismo (teismo rūmų) atstumas nuo kito teismo (teismo rūmų), kuriame apklausos kambarys yra tinkamai įrengtas, pvz. tarp Klaipėdos apylinkės teismo Klaipėdos rūmų ir Klaipėdos apygardos teismo yra 125 metrų atstumas, todėl įrengtos patalpos gali būti naudojamos abiejų teismų psichologų darbo funkcijų vykdymui užtikrinti, įvertinus statistinius duomenis apie apklausų skaičius šiuose teismuose;
4. kokia turimos vaizdo ir garso įrangos būklė;
5. kokia konkretaus teismo nuomonė dėl poreikio jame įrengti naują vaizdo ir garso įrangą/taisyti esamą ir kt.

Be aukščiau nurodytų problemų, su kuriomis susiduriama teismuose, didžioji dalis teismo psichologų kelia klausimą dėl tinkamo jų aprūpinimo darbo priemonėmis. Dėl lėšų trūkumo ne visi teismai gali užtikrinti teismo psichologo darbui būtinų priemonių (pvz. lėlių namelių, lėlių šeimos ir pan.) finansavimą. Daugelyje teismų žaislai yra dovanojami psichologams kitų teismo darbuotojų arba perkami iš asmeninių teismo psichologo lėšų.

Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 128 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad teismų centralizuotą aprūpinimą reikiamu ilgalaikiu turtu, *inventoriumi* ir paslaugomis organizuoja ir užtikrina Nacionalinė teismų administracija.

Išvados ir rekomendacijos:

1. Vaikų apklausų kambarių įrengimas, tame tarpe aprūpinimas technine įranga, vyksta sklandžiai, palaipsniui, pagal valstybės skiriamus finansinius išteklius, todėl tikslinga ir toliau tęsti teismų ir Administracijos bendradarbiavimą sprendžiant vaikų apklausos kambarių įrengimo ir techninio aprūpinimo klausimus, atliekant teismų apklausą bei poreikių analizę.

2. Pagal valstybės skiriamus finansinius resursus, atlikus poreikių analizę, tikslinga spręsti klausimą dėl teismo psichologų aprūpinimo reikalingomis darbo priemonėmis centralizuotai.

2. Dėl teismo psichologo pareigybės teisinio statuso ir socialinių garantijų

Vienas iš klausimų, kuriuos kelia teismuose dirbantys psichologai – teismo psichologų pareigybės statuso ir garantijų (pvz., atostogų) tinkamo užtikrinimo. Pvz., Klaipėdos apygardos teismas siūlo spręsti teismo psichologo pareigybės statuso klausimą, akcentuojant galimybę teismo psichologui užtikrinti teisę turėti ilgesnes kasmetines atostogas; nurodoma, kad kiti psichologai, dirbantys su didesniu psichologiniu, emociniu krūviu (pvz., mokyklų, psichikos sveikatos centrų ir pan.) turi teisę į ilgesnes, nei bazinio dydžio, kasmetines atostogas, o teismų psichologai teisės į pailgintas atostogas neturi.

Teisėjų tarybos 2011 m. lapkričio 25 d. nutarimu Nr. 13P-159-(7.1.2) patvirtintas Pavyzdinis vyriausiojo specialisto (psichologo) pareigybės aprašymas (toliau – pareigybės aprašymas), kurio 4 punkte numatyta, kad vyriausiojo specialisto (psichologo) pareigybė reikalinga užtikrinti civiliniame procese, administracinių nusižengimų teise, administraciniame procese ir

baudžiamajame procese (ikiteisminiame tyrime ir teismo procese) (toliau – teisminiai procesai) dalyvaujančių asmenų – nepilnamečių, mažamečių vaikų (toliau – ir vaikai) – kvalifikuotą apklausą, vaikų ir / ar jų įstatyminių ar teisėtų atstovų paruošimą apklausai, vaikų raidos (pažintinių, emocinių, elgesio ir kt.) ypatumų, turinčių reikšmės kiekvienam teismo proceso veiksmui atlikti, vertinimą, atsižvelgus į jau atliktus kitų kompetentingų institucijų vaiko raidos ypatumų įvertinimus, suteikti vaikams tinkamą psichologinę pagalbą, bei konsultuoti dėl vaiko poreikių, jo raidos ypatumų dalyvaujant jiems teisminiame procese, jų įstatyminius ar teisėtų atstovus, teisėjus bei kitus teismo proceso dalyvius ir (ar) ikiteisminio tyrimo įstaigų subjektus, dėl apklausos specifikos teisminių procesų metu ir apklausos atlikimo taktikos – teisėjus ir (ar) ikiteisminio tyrimo įstaigų subjektus; 5 punkte numatyta, kad šias pareigas einantis *valstybės tarnautojas* vykdo funkcijas specialiojoje veiklos srityje – psichologinės pagalbos teikimo teisminių procesų metu.

Teismo psichologų veiklos ataskaitos duomenimis, 2019 m. teismo psichologai dalyvavo 1 554 apklausose baudžiamajame procese, 343 – civiliniame procese ir 4 – administracinių nusižengimų bylose. Taigi, viena pagrindinių teismo psichologų funkcijų yra pagalba apklausiant vaikus baudžiamajame procese.

Nuo 2019 m. gruodžio 31 d. įsigaliojusios BPK 89 straipsnio redakcijos 5 dalyje nustatyta, kad nepilnamečio nukentėjusiojo, nepilnamečio liudytojo, nepilnamečio įtariamojo, nepilnamečio kaltinamojo ar specialių apsaugos poreikių turinčio nepilnamečio nukentėjusiojo apklausoje dalyvaujantys psichologai yra specialistai, kurie padeda apklausti šiuos asmenis, atsižvelgdami į jų socialinę ir psichologinę brandą ir (ar) specialius apsaugos poreikius. Prireikus šie psichologai dalyvauja atliekant ir kitus baudžiamojo proceso veiksmus. Minėtų funkcijų tinkamam atlikimui, psichologai turi teisę susipažinti su bylos medžiaga, susijusia su apklausa arba su jo dalyvavimu atliekant kitus baudžiamojo proceso veiksmus ir prašyti pateikti papildomą medžiagą, reikalingą jam pavestoms užduotims atlikti (BPK 89 straipsnio 7 dalis).

Kita teismo psichologų funkcija – pagalba teisėjui išklausančiam vaiko nuomonę civiliniame procese. Pvz., Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 503 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad vaikas, kuris sugeba išreikšti savo nuomonę ir suformuluoti savo pažiūras, dėl nuolatinės globos ar rūpybos nustatymo ir (ar) globėjo ar rūpintojo skyrimo turi būti išklaustas teismo posėdyje. Nustatyti, ar vaikas sugeba išreikšti savo nuomonę, bei pareikštai vaiko nuomonei išaiškinti gali būti kviečiamas ekspertas psichologas.

Sutiktina, kad psichologai savo kasdieninėje veikloje susiduria su dideliu psichologiniu, emociniu krūviu. Tačiau įvertinus tai, kad teismų psichologai įstatymų nustatytais atvejais *padeda atlikti* su vaikų dalyvavimu susijusius procesinius veiksmus *tyrėjams, prokurorams ir teisėjams*, manytina, kad teismo psichologų socialinės garantijos neturėtų viršyti prokurorų ar teisėjų, kuriems pilna apimtimi atlieka procesines funkcijas, įstatymuose nustatytų socialinių garantijų.

Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 98 straipsnis numato, kad *teisėjams suteikiamos 22 darbo dienų kasmetinės atostogos*. Teisėjui, kuris yra pripažintas neįgaliuoju, taip pat teisėjui, vienam auginančiam vaiką iki keturiolikos metų arba neįgalų vaiką iki aštuoniolikos metų, suteikiamos 27 darbo dienų kasmetinės atostogos. *Teisėjui, turinčiam daugiau kaip penkerių metų teisėjo darbo stažą, už kiekvienus paskesnius darbo teisėju metus kasmetinės atostogos pailginamos viena darbo diena*, tačiau bendra kasmetinių atostogų trukmė negali būti ilgesnė kaip 40 darbo dienų.

Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo 50 straipsnis *suteikia prokurorui teisę į 20 darbo dienų kasmetines atostogas*; Prokurorui, vienam auginančiam vaiką iki keturiolikos metų arba neįgalų vaiką iki aštuoniolikos metų, taip pat prokurorui, kuris pripažintas neįgaliuoju - 25 darbo dienų kasmetines atostogas; *prokurorui, turinčiam daugiau kaip penkerių metų tarnybos prokuroru stažą, už kiekvienus paskesnius tarnybos prokuroru metus suteikiama 1 darbo diena papildomų atostogų*, tačiau bendra kasmetinių atostogų ir papildomų atostogų už tarnybos prokuroru stažą trukmė negali būti ilgesnė kaip 40 darbo dienų.

Pareigybės aprašyme numatyta, kad teismo psichologas yra valstybės tarnautojas. Valstybės tarnybos principai, valstybės tarnautojo teisės ir pareigos, atsakomybė, darbo užmokestis, socialinės ir kitos garantijos, o taip pat valstybės tarnybos valdymo teisiniai pagrindai

reglamentuojami Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo (toliau – Įstatymas; Įstatymo 1 straipsnis), kurio 42 straipsnyje numatyta, kad *valstybės tarnautojui suteikiamos 22 darbo dienų trukmės kasmetinės minimalios atostogos*. Valstybės tarnautojui, vienam auginančiam vaiką (įvaikį) iki 14 metų arba neįgalų vaiką (įvaikį) iki 18 metų, taip pat valstybės tarnautojui, kuris pripažintas neįgalioju, suteikiamos 27 darbo dienų trukmės kasmetinės minimalios atostogos. Valstybės tarnautojui *už kiekvienų 5 metų tarnybos stažą suteikiamos 3 darbo dienos kasmetinių papildomų atostogų*, tačiau bendra kasmetinių atostogų trukmė negali būti ilgesnė kaip 37 darbo dienos.

Kaip matyti iš šiuo metu galiojančio teisinio reguliavimo, įstatymuose valstybės tarnautojams ir teisėjams nustatyta minimali atostogų trukmė – 22 darbo dienos, prokurorų – 20 darbo dienų. Pažymėtina, kad dalyje teismų teismo psichologai yra įdarbinti pagal darbo sutartį, todėl Įstatymo reglamentavimas ir garantijos jiems netaikomi.

Atkreiptinas dėmesys, kad teismo psichologų minimos pailgintos atostogos yra numatytos Lietuvos Respublikos darbo kodekse, kuris numato darbuotojams teisę į 20 darbo dienų atostogas (DK 126 straipsnio 2 dalis), tačiau 138 straipsnio 2 dalyje nurodytais atvejais (*pvz. už ypatingą darbų pobūdį*) suteikiamos papildomos atostogos, kurių suteikimo sąlygas ir tvarką nustato Lietuvos Respublikos Vyriausybė.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2017 m. birželio 21 d. nutarimu Nr. 496 patvirtino kai kurių kategorijų darbuotojų, turinčių teisę į pailgintas atostogas, sąrašą ir šių atostogų trukmės aprašą (toliau – Aprašas). Apraše, be kitų profesijų, nustatytos 40 darbo dienų pailgintos atostogos švietimo įstaigų pagalbos mokiniui specialistams, teikiantiems psichologinę, specialiąją pedagoginę ir socialinę pedagoginę pagalbą; taip pat, 30 darbo dienų atostogos nustatytos psichologams, dirbantiems socialinės globos įstaigose (išskyrus vaikų globos įstaigas), sutrikusio vystymosi kūdikių namuose (Aprašo 2, 6 straipsniai). Taigi, Apraše nustatytos pailgintos atostogos pagal darbo sutartį dirbantiems darbuotojams, kurių darbas susijęs su didesne nervine, emocine, protine įtampa. Aprašas nereglementuoja valstybės tarnautojų, pareigūnų, prokurorų ir teisėjų atostogų, nors jų darbo pobūdis taip pat yra susijęs su padidinta nervine, emocine, protine įtampa.

Atsižvelgiant į tai, klausimas dėl pailgintų atostogų teisinio reguliavimo pakeitimo (ne) tikslingumo galėtų būti sprendžiamas kompleksškai, įvertinus teisėjams, prokurorams ir kt. asmenims, dalyvaujantiems teisiniuose procesuose, įstatymuose nustatytas socialines garantijas.

Išvados ir rekomendacijos:

1. Teismo psichologo statuso reglamentavimas yra aiškus ir pakankamas.
2. Teisėjų tarybai rekomenduotina klausimą dėl pailgintų atostogų teisinio reguliavimo pakeitimo (ne) tikslingumo spręsti kompleksškai.

3. Dėl teismo psichologų veiklos reglamentavimo

2015 m. teismo psichologų apklausos metu buvo konstatuota, kad apygardų teismuose nėra vieningo teismo psichologų darbo funkcijų reglamentavimo. Vieninteliai ir pagrindiniai dokumentai, kuriais savo veikloje vadovavosi teismo psichologai buvo Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso ir Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksai, Profesinės psichologo etikos kodeksas, Teisėjų tarybos 2011 m. lapkričio 25 d. nutarimu Nr. 13P-159-(7.1.2) patvirtintas Pavyzdinis vyriausiojo specialisto (psichologo) pareigybės aprašymas bei apygardų teismuose įsteigtų teismo psichologo pareigybių aprašymai. Tačiau, nurodyti įstatymai ir teisės aktai nenumatė, kaip turi būti vykdomos apklausos, kokiomis priemonėmis ir būdais psichologas turi vadovautis jas vykdant ir pan. Be to, buvo nustatyta, kad tuomet naujai psichologo teismuose pareigybei buvo priskirta ir teismo psichologams nebūdingų funkcijų, pvz. psichodiagnostikos, todėl praktikoje kildavo sunkumų, atibojant teismo psichologų funkcijas nuo kitose institucijose dirbančių psichologų (teismo psichiatrių, teismo psichologų ekspertų) funkcijų.

2015 m. atlikus analizę buvo nuspręsta, kad nurodytas teisme dirbančių psichologų veiklos problemas padėtų spręsti parengtas teismo psichologų veiklos aprašas, kuriame būtų nustatyta teismo psichologų veiklos paskirtis, uždaviniai, sritys, darbo organizavimas, įgyvendinant jiems

pavestas funkcijas, uždavinius bei rekomendacijos dėl įvadinio kvietimo apklausai, apklausos eigos, darbinėje veikloje naudojamų darbo metodų ir instrumentų, apklausos pabaigos ir pan.

Atsižvelgiant į tai, buvo pasiūlyta sudaryti darbo grupę aktualios pavyzdinės vyriausiojo specialisto (psichologo) pareigybės aprašymo redakcijos parengimui, išgryninant ir tiksliai apibrėžiant psichologams pavestas funkcijas ir uždavinius ir kitų būtinų teisme dirbančių psichologų veiklą reglamentuojančių dokumentų parengimui. Administracijos sudaryta darbo grupė parengė ir patikslino, Teisėjų taryba 2017 m. gruodžio 15 d. nutarimu Nr. 13P-197-(7.1.2) „Dėl pavyzdinio vyriausiojo specialisto (psichologo) pareigybės aprašymo pakeitimo“ patvirtino ir nauja redakcija išdėstė Pavyzdinį vyriausiojo specialisto (psichologo) pareigybės aprašymą. Be to, Administracija, siekdama padėti Lietuvos teismams spręsti klausimus, susijusius su tuo metu praktikoje kylančiomis teisme dirbančių psichologų darbo organizavimo problemomis, 2018 m. spalio 18 d. raštu Nr. 4R-1562-(6.13) „Dėl psichologų darbo apygardų teismuose organizavimo“ pateikė rekomendacijas dėl apygardų teismuose dirbančių psichologų funkcijų, jų darbo organizavimo, naujai įdarbintų psichologų apylinkės teismuose veiklos koordinavimo ir kt. (toliau – Administracijos rekomendacijos).

Visgi, analizuojant 2019 m. apklausos rezultatus paaiškėjo, kad praktikoje vis dar kyla problemų sprendžiant įvairius su teismo psichologo veikla susijusius klausimus, pvz., nėra vieningos teismo psichologų veiklos apskaitos; nereglamentuotos teismo psichologo veiklos procedūros (iškvietimo, vykimo į komandiruotes ir kt.), ne visi teismai vadovaujasi Administracijos rekomendacijomis. Dėl nurodytų priežasčių teismai vieningai išreiškė poreikį turėti teisės aktą, kuriame būtų reglamentuoti visi su teismo psichologo darbu susiję procedūriniai ir organizaciniai klausimai.

Išvados ir rekomendacijos:

Siekiant tinkamai organizuoti teismo psichologų darbą bei užtikrinti jų darbo efektyvumą, būtina artimiausiu metu parengti teismo psichologų veiklos aprašą, kuriame būtų nustatyti teismo psichologų darbo organizavimo principai ir tvarka, įgyvendinant jiems pavestas funkcijas, uždavinius bei rekomendacijos dėl įvadinio kvietimo apklausai, apklausos eigos, darbinėje veikloje naudojamų darbo metodų ir instrumentų, apklausos pabaigos ir pan.

4. Dėl apklausų skaičiaus po 2018 m. liepos 1 d. teismo psichologų veiklos reformos

2018 m. liepos 1 d. įsigaliojo Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – BPK) 186, 188, 272, 280 ir 283 straipsnių pakeitimai, kuriais buvo nustatytas privalomas psichologo dalyvavimas mažamečio liudytojo ar mažamečio nukentėjusiojo apklausoje; tam tikrais BPK numatytais atvejais – nepilnamečio liudytojo ar nepilnamečio nukentėjusiojo apklausoje; esant proceso dalyvių prašymui arba ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro ikiteisminio tyrimo teisėjo iniciatyva – nepilnamečio įtariamąjo apklausoje; nagrinėjimo teisme dalyvių prašymu arba teismo iniciatyva – nepilnamečio kaltinamojo apklausoje.

Siekdama tinkamai įgyvendinti nurodytus BPK pakeitimus, Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2018 m. balandžio 9 d. nutarimu Nr. 338 patvirtino „Psichologų, pageidaujančių padėti apklausti asmenis baudžiamajame procese, sąrašo administravimo ir apmokėjimo psichologams tvarkos aprašą“ (toliau – Aprašas), kuriuo nustatė psichologų, pageidaujančių dalyvauti nepilnamečių liudytojų, nukentėjusiųjų, įtariamųjų, kaltinamųjų ar specialių apsaugos poreikių turinčių nukentėjusių asmenų apklausose BPK nurodytais atvejais, sąrašo (toliau – Sąrašas) administravimo tvarką, reikalavimus psichologams, pageidaujantiems būti įrašytiems į Sąrašą bei psichologų pasitelkimo atliekant apklausas ir apmokėjimo psichologams tvarką.

Administracija, siekdama išsiaiškinti, kokią įtaką teismo psichologų darbui turėjo teisinio reglamentavimo pakeitimai (ar dėl įsigaliojusio teisinio reguliavimo pasikeitimo, teismų psichologų vykdomų apklausų skaičius teismuose sumažėjo/išaugo, ar teismai, nesant galimybės dėl teismo psichologo užimtumo, naudoja jiems įstatymo suteikta teise pasitelkti psichologus iš Sąrašo ir pan.), kreipėsi į Lietuvos teismus, teismo psichologus prašydama pateikti jų nuomonę, pastebėjimus ir kitą klausimo nagrinėjimui aktualią informaciją.

Klaipėdos apygardos teismo psichologė nurodė, kad po aukščiau nurodytų teisės aktų pakeitimų darbo krūvis Klaipėdos apygardos teisme sumažėjo; jos nuomone, taip nutiko todėl, kad

nepilnamečių apklausos ikiteisminiuose tyrimuose vis dažniau atliekamos policijos patalpose su tyrėjais ir psichologais iš Sąrašo, o ne su ikiteisminio tyrimo teisėju ir teismo psichologu teisme; įvertinus tai, tikslinga organizuoti ir efektyviau vykdyti tarpinstitucinį bendradarbiavimą bei priimti rekomendacijas, kad nepilnamečių apklausų ikiteisminiuose tyrimuose ir baudžiamosiose bylose eiga ir tvarka būtų vykdoma vienodai, taip padedant išlaikyti stabilų teismo psichologų darbo krūvį bei tinkamai užtikrinti vaiko teises ir teisėtus interesus.

Tačiau, daugumos teismo psichologų, galėjusių įvertinti pokyčius (dalis teismų psichologo neturi arba iki 2018 m. liepos 1 d. nedirbo, todėl darbo krūvio palyginti negalėjo), vertinimu, darbo krūvis po 2018 m. liepos 1 d. išaugo arba nepasikeitė. Tai, kad krūvis išaugo nurodė: Kauno apylinkės teismas, Panevėžio apygardos teismas, Panevėžio apylinkės teismas, Klaipėdos apylinkės teismas, Vilniaus miesto apylinkės teismas. Kad krūvis ženkliai nepakito nurodė: Šiaulių apylinkės teismas ir Vilniaus regiono apylinkės teismas. Teismai taip pat pažymėjo, kad apklausiant vaiką pas ikiteisminio tyrimo teisėją prioritetą teikiamas ir apklausose dalyvauja teisme dirbantis psichologas, bet ne psichologas iš Sąrašo.

Tai, kad teismo psichologų vykdomų apklausų skaičius didėja rodo ir statistiniai duomenys. Teismo psichologų pateiktais duomenimis, 2019 m. jie dalyvavo 1 554 apklausoje baudžiamajame procese (ikiteisminiame tyrime ir teisminiame procese). 2018 m. tokių apklausų buvo atlikta 1 339, o 2017 m. – 1 280.

Pastebėtina, kad Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijoje 2018 m. rugsėjo 26 d. įvyko pasitarimas dėl psichologų dalyvavimo baudžiamajame procese apklausiant nepilnamečius. Pasitarime, be kita ko, nuspręsta pasiūlyti Teisingumo ministerijai kartu su Vidaus reikalų ministerija, Sveikatos apsaugos ministerija ir Socialinės apsaugos ir darbo ministerija parengti atitinkamus teisės aktus ir metodinius dokumentus, siekiant aiškiau apibrėžti psichologų vaidmenį apklausose. Teisingumo ministerija, įvertinusi šį siūlymą, pateikė nuomonę, kad psichologo atliekamos apklausos tvarka ir metodinės rekomendacijos turėtų būti reglamentuotos Rekomendacijose dėl nepilnamečio liudytojo ir nukentėjusiojo apklausos, patvirtintose Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2009 m. rugsėjo 16 d. įsakymu Nr. I-126 (toliau – Rekomendacijos), kurių paskirtis – aptarti nepilnamečių liudytojų ir nukentėjusiųjų apklausos *ikiteisminio tyrimo procese* ypatumus.

Rekomendacijų 17 punkte numatyta, kad atsižvelgiant į baudžiamojo proceso žalojantį poveikį nepilnamečio psichikai, antrinio traumavimo riziką, BPK 186 straipsnio 2 dalies reikalavimus, būtina siekti, kad nepilnametis ikiteisminio tyrimo metu būtų apklausiamas vieną kartą, o apklausą turėtų atlikti nepilnamečių justicijos srityje besispecializuojantis ikiteisminio tyrimo pareigūnas ar prokuroras. Rekomendacijų 18 punkte numatyti atvejai, kuomet prokuroras privalo kreiptis į ikiteisminio tyrimo teisėją dėl nepilnamečio liudytojo ar nukentėjusiojo apklausos, o būtent: esant BPK 184 straipsnio 1 dalyje numatytiems pagrindams; esant pagrįstam nepilnamečio liudytojo ar nukentėjusiojo atstovo prašymui; esant pagrįstam įtariamojo gynėjo prašymui. Be to, Rekomendacijų 19 punkte numatyta, kad BPK 276 straipsnio 2 dalies nuostatos leidžia teisiamojo posėdžio metu balsu perskaityti ir vadovautis tik ikiteisminio tyrimo teisėjui duotais parodymais. Dėl to prokuroras, siekdamas apsaugoti nepilnametį liudytoją, nukentėjusįjį nuo baudžiamojo proceso žalojančio poveikio jo psichikai bei antrinio traumavimo bylos nagrinėjimo teisme metu, kiekvienu atveju dar vykstant ikiteisminiam tyrimui turi įvertinti nepilnamečio parodymų svarbą, nustatant esmines įrodinėtinas aplinkybes, bylos nagrinėjimui teisme ir priėjęs išvadą, kad nepilnamečio parodymai yra itin svarbūs esminėms įrodinėtinoms aplinkybėms nustatyti ir kad kitais įrodymų šaltiniais šių aplinkybių įrodyti nėra galimybės arba įrodinėjimas kitais įrodymų šaltiniais yra sudėtingas, privalo kreiptis į ikiteisminio tyrimo teisėją dėl nepilnamečio apklausos ir siekti, kad nepilnametis nebūtų kviečiamas į teismo posėdį, o jo parodymai, duoti ikiteisminio tyrimo teisėjui, būtų perskaityti teismo posėdyje BPK 276 straipsnio 2 dalies tvarka.

Psichologų kvietimo tvarka yra nustatyta Rekomendacijų 15 punkte, kuriame numatyta, kad psichologą ikiteisminio tyrimo pareigūnas, prokuroras ar teismas savo nuožiūra pasirenka iš Sąrašo. Jeigu susisiekus su pasirinktu psichologu paaiškėja, kad planuojamą apklausos dieną šis

dėl svarbių priežasčių negali joje dalyvauti, pasirenkamas ir kviečiamas kitas psichologas. Psichologai gali būti pasitelkiami ir švenčių, ne darbo dienomis ar ne darbo valandomis.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta, galima daryti išvadą, kad tais atvejais, kai apklausą atlieka tyrėjas arba prokuroras, psichologas pasirenkamas iš Sąrašo; kai Rekomendacijose nurodytais atvejais dėl apklausos kreipiamasi į ikiteisminio tyrimo teisėją, apklausą padeda atlikti teismo psichologas, o šiam nesant psichologas iš Sąrašo.

Išvados ir rekomendacijos:

1. Apklausų skaičius po 2018 m. liepos 1 d. teismo psichologų veiklos reformos beveik visuose teismuose padidėjo.

2. Vaikų apklausų *ikiteisminiuose tyrimuose* tvarka ikiteisminio tyrimo pareigūnams ir prokurorams yra nustatyta visoje Lietuvos Respublikos teritorijoje. Tačiau siūlytina kreiptis į Policijos departamentą dėl vienodos jos taikymo.

5. Dėl teismo psichologų veiklos pagalbos priežiūros ir kuravimo sistemos

Teismo psichologo veikloje kylančios problemos, susijusios su priežiūros (supervizijos) ir kuravimo sistemos nebuvimu teismo psichologų veikloje, buvo keliamos dar 2015 m. teismo psichologų veiklos apibendrinime ir pristatytos Teisėjų taryboje. Teismo psichologai tuomet išsakė nuomonę, kad priežiūros (supervizijos) ir kuravimo sistema teismo psichologų veikloje yra vienas iš svarbiausių dalykų, užtikrinančių sėkmingą ir efektyvią psichologų veiklą, todėl buvo nutarta spręsti klausimus dėl tarpinstitucinio bendradarbiavimo teisės, psichologijos, ekspertinės srityse ir teismo psichologų veiklos pagalbos priežiūros ir kuravimo sistemos sukūrimo.

Siekdami aukščiau nurodytų tikslų, Lietuvos teismuose dirbantys psichologai, Lietuvos psichologų sąjungos prezidentė bei Administracija, 2015–2019 m. laikotarpiu periodiškai organizavo vidinius pasitarimus/susitikimus dėl teismo psichologo darbe kylančių iššūkių, sunkumų aptarimo, probleminių aspektų išgryninimo bei jų galimų sprendimų priėmimo. Taip pat buvo organizuojami teismo psichologų tarpusavio susitikimai ir veiklos aptarimai.

2019 m. apklausos metu, teismo psichologai vieningai palaikė iniciatyvą, kad tokia praktika turėtų būti taikoma ir ateityje bei išreiškė nuomonę, kad susitikimai ir toliau turėtų būti rengiami, kad teisme dirbantys psichologai aktyviau dalintųsi sukaupta patirtimi ir žiniomis.

Atkreiptinas dėmesys, kad teismo psichologų veiklos pagalbos priežiūros ir kuravimo sistema valstybės mastu neegzistuoja. Šiuo metu savanoriškais pagrindais visokeriopą pagalbą pagal galimybes teisme dirbantiems psichologams suteikia buvusi Lietuvos psichologų sąjungos prezidentė, šiuo metu Lietuvos psichologų sąjungos narė Neringa Grigutytė.

Šiame kontekste pažymėtina, kad Administracija 2018 m. spalio 18 d. raštu Nr. 4R-1562-(6.13) „Dėl psichologų darbo apygardų teismuose organizavimo“ pateiktose rekomendacijose atkreipė teismo psichologų dėmesį, kad apygardų teismuose dirbantiems psichologams turėtų tekti ne tik apklausų vykdymo, bet ir papildomos profesinės priežiūros (supervizijos), koordinavimo funkcijos. Tokios rekomendacijos buvo pateiktos, atsižvelgiant į tai, kad būtent apygardų teismų psichologai yra sukaupę didžiausią patirtį, atliekant nepilnamečių asmenų apklausas teismuose, ir savo indėliu sukūrę tam tikrą pagalbos, užtikrinant mažamečių ir nepilnamečių asmenų interesus procese, sistemą bei metodiką.

Išvados ir rekomendacijos:

1. Įvertinus tai, kad teismo psichologų veiklos pagalbos priežiūros ir kuravimo sistemos nėra, rekomenduotina bendradarbiaujant su kitomis institucijomis, siekti, kad tokia sistema bent jau teismų sistemos mastu būtų sukurta.

2. Rekomenduotina ir toliau skatinti Lietuvos teismuose dirbančių psichologų, Lietuvos psichologų sąjungos atstovų bei Administracijos susitikimus.

3. Apygardų teismuose dirbantys psichologai turėtų atlikti aktualių klausimų apibendrinimus, sudėtingų ar išskirtinių situacijų analizes ir teikti kaip gerosios praktikos pavyzdžius Lietuvos teismuose dirbantiems psichologams.

6. Dėl teismo psichologų darbo metodikų ir kvalifikacijos kėlimo

Iš teismo psichologų 2019 m. apklausos matyti, kad dar vienas visiems teismo psichologams aktualus klausimas yra metodinės medžiagos trūkumas arba turimų metodikų adaptavimas.

Pavyzdžiui, Vilniaus regiono apylinkės teismo nuomone, metodines priemones ir rekomendacijas teismo psichologams galima suskirstyti į dvi grupes: naudojamas baudžiamajame procese ir naudojamas civiliniame procese. Metodinių priemonių psichologams, teikiantiems pagalbą baudžiamajame procese, pakanka, tačiau šios metodikos nėra įtvirtintos teisės aktais ir nėra aprobuotos jų kūrėjų bei Lietuvos psichologų sąjungos. Pavyzdžiui, pasaulyje plačiai naudojamas ir moksliškai pagrįstas Vaikų apklausos vadovas (NICHD protokolas) yra išverstas į lietuvių kalbą ir praktikoje teismų psichologų naudojamas, tačiau siekiant jo oficialaus pripažinimo metodikos kūrėjai reikalauja padaryti jo aklą atgalinį vertimą į anglų kalbą ir nusiųsti jį kūrėjams vertimo kokybės patvirtinimui. Kita metodika – „Griffith's Question Map“ yra komercinė, yra neoficialus jos vertimas į lietuvių kalbą, tačiau jos naudojimui turėtų būti centralizuotai visiems Lietuvos teismams įsigyta jos licenzija ir ji turėtų būti išversta bei adaptuota. Pastaroji metodika yra skirta atliktų apklausų retrospektyvinei analizei siekiant pagerinti būsimų apklausų kokybę ir būtų naudinga ne tik psichologams, bet ir visiems apklausas vykdančioms specialistams. Teismas taip pat nurodė, kad vaiko įvertinimui civiliniame procese teismo psichologai specialių moksliškai pagrįstų metodinių priemonių neturi. Tai, kad darbe trūksta metodikų, nurodė ir kiti teismai.

Dėl mokymų. Apklausos metu, teismai išsakė poreikį vykdyti teismo psichologų ir teisėjų mokymus vaikų apklausos klausimais.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 93 straipsnio 2 dalimi, teisėjų mokymą, taip pat teismo valstybės tarnautojų ir darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartis ir gaunančių darbo užmokestį iš valstybės biudžeto, centralizuotą mokymą ir kvalifikacijos kėlimą, išskyrus įstatymuose numatytus atvejus, organizuoja Administracija.

Administracija 2019 m. surengė šiuos su nepilnamečių apklausomis susijusius mokymus:

Tema	Dalyvių skaičius
Nepilnamečių apklausų vykdymas. Pasiruošimas apklausai, apklausos metodika, taktika, teisinės apklausos vykdymo etapai bei eiga (supažindinimas su teisėmis, pareigomis, laisvo pasakojimo, klausimų uždavimo, tikslinimo etapai, protokolo rašymas, kt.). Sudėtingų atvejų apklausos, specialiųjų poreikių vaikai, vaikai turintys ypatingų intelekto, raidos, pažintinių procesų, kt. sutrikimų	85
Nepilnamečių apklausų vykdymas civilinėse bylose. Vaiko nuomonės išklausymo efektyvūs būdai bei metodai bendradarbiaujant su teismo psichologu, atsižvelgiant į individualius vaiko amžiaus, raidos, brandos, kt. ypatumus. Sudėtingų atvejų apklausos, specialiųjų poreikių vaikai, vaikai turintys ypatingų intelekto, raidos, pažintinių procesų, kt. sutrikimų.	65

Išvados ir rekomendacijos:

1. Metodinės medžiagos poreikis vis dar egzistuoja.
2. Siekiant nustatyti aukščiau nurodytų ar kitų metodikų naudą apklausiant vaikus baudžiamajame ir civiliniame procesuose, siūlytina kreiptis į Lietuvos psichologų sąjungą ir kitas kompetentingas institucijas, prašant pateikti nuomonę apie šias ar kitas metodikas, jų įgijimo tikslumą bei įteisinimo (įgijimo) galimybes.
3. Siūlytina ir toliau centralizuotai vykdyti teisėjų ir teismo psichologų mokymą ir kvalifikacijos kėlimą.

7. Dėl nuolatinės darbo grupės

Kai kurių psichologų manymu, esamo teismų sistemoje dirbančių specialistų, Administracijos bei ekspertų iš nevyriausybinių organizacijų geranoriško bendradarbiavimo nepakanka, todėl pasiūlyta sudaryti darbo grupę, į kurią būtų įtraukti Teisėjų tarybos nariai, teismų atstovai, teismo psichologai, Administracijos atstovai, nepriklausomi psichologai praktikai,

klinikiniai psichologai ekspertai bei psichologai mokslininkai. Darbo grupė turėtų spręsti, kuruoti, koordinuoti teismų psichologų praktinę veiklą, supervizijas (sudėtingų praktinių atvejų priežiūrą), prisidėti prie teisės aktų rengimo, inicijuoti naujų metodikų, darbo įrankių, kvalifikacijos kėlimo klausimus, atsižvelgiant į pažangiausias užsienio valstybių teismų patirtis apklausiant nepilnamečius.

Išreikšto poreikio sukurti darbo grupę kontekste pažymėtina, kad šiuo metu teisme dirbančius psichologus kuruoja (sprendžia kasdieninėje veikloje kylančias problemas, rengia teisės aktus, kreipiasi į institucijas dėl bendradarbiavimo ir pan.) Administracija, todėl tokios darbo grupės tikslingumas yra abejotinas, tačiau galimas konkrečioms problemoms, pvz. supervizijos sistemos arba vieningo teisės akto sukūrimui, išspręsti.

Išvados ir rekomendacijos:

1. Siūlytina pavesti Administracijai tęsti bendradarbiavimą su teisme dirbančiais psichologais ir spręsti jų veikloje kylančius klausimus/problemas.

2. Siūlytina kreiptis į Teisėjų tarybą (Teismų administravimo komitetą), prašant pateikti nuomonę dėl darbo grupės sudarymo (ne)tikslingumo.

TEISĖJŲ TARYBA

PROTOKOLINIS NUTARIMAS
DĖL TEISMO PSICHOLOGŲ VEIKLOJE KYLANČIŲ PROBLEMŲ APIBENDRINIMO

2020 m.

d. Nr.

Vilnius

Teisėjų taryba, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 120 straipsnio 27 punktu,
n u t a r i a:

1. Pritarti Nacionalinės teismų administracijos (toliau – Administracija) parengtam Teismo psichologų veikloje kylančių problemų apibendrinimui ir jame numatytiems problemų sprendimo būdams.

2. Pavesti Administracijai sudaryti nuolatinę darbo grupę teismo psichologų veikloje kylančioms problemoms spręsti, į kurią būtų įtraukti teismų atstovai, teismo psichologai, Administracijos atstovai, nepriklausomi psichologai praktikai, klinikiniai psichologai ekspertai bei psichologai mokslininkai, bei koordinuoti ir kuruoti šios darbo grupės veiklą.

Pirmininkas

TEISĖJŲ TARYBA

**PROTOKOLINIS NUTARIMAS
DĖL TEISMO PSICHOLOGŲ VEIKLOJE KYLANČIŲ PROBLEMŲ APIBENDRINIMO**

2020 m.

d. Nr.

Vilnius

Teisėjų taryba, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 120 straipsnio 27 punktu,

n u t a r i a:

1. Pritarti Nacionalinės teismų administracijos (toliau – Administracija) parengtam Teismo psichologų veikloje kylančių problemų apibendrinimui ir jame numatytiems problemų sprendimo būdams.

2. Pavesti Administracijai sudaryti tikslinę darbo grupę teismo psichologų veikloje kylančioms problemoms išspręsti (vieningam teisės aktui, reglamentuojančiam teismo psichologų darbo organizavimą, parengti bei teismo psichologų veiklos pagalbos, priežiūros ir kuravimo sistemai sukurti), į kurią būtų įtraukti teismų atstovai, teismo psichologai, Administracijos atstovai, nepriklausomi psichologai praktikai, klinikiniai psichologai ekspertai bei psichologai mokslininkai, bei koordinuoti ir kuruoti šios darbo grupės veiklą.

Pirmininkas

TEISĖJŲ TARYBA

**PROTOKOLINIS NUTARIMAS
DĖL TEISMO PSICHOLOGŲ VEIKLOJE KYLANČIŲ PROBLEMŲ APIBENDRINIMO**

2020 m.

d. Nr.

Vilnius

Teisėjų taryba, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 120 straipsnio 27 punktu,
n u t a r i a:

1. Pritarti Nacionalinės teismų administracijos (toliau – Administracija) parengtam Teismo psichologų veikloje kylančių problemų apibendrinimui ir jame numatytiems problemų sprendimo būdams.
2. Pavesti Administracijai tęsti bendradarbiavimą su teisme dirbančiais psichologais ir spręsti jų veikloje kylančius klausimus ir problemas.

Pirmininkas